

SZOKOLA LÁSZLÓ

Mátyás király 1467. évi moldvai hadjárata

Mátyás király 1467. évi moldvai hadjárata egyike a középkori magyar hadtörténet legellentmondásosabb katonai vállalkozásainak. Ez az ellentmondás alapvetően két okból származik: egyrészt a források keletkezési körülményeik függvényében igyekeztek értékelni a hadjárat eseményeit, másrészt a kérdés tisztázását tovább nehezítik a modern történetírásban megjelenő „nemzeti” érdekek. A magyar kutatók közül Elekes Lajos foglalkozott a legrészletesebben a hadjárattal 1937-ben kiadott doktori disszertációjában.¹ Továbbá Fenyvesi László jelen témáról írt „tollrajza” is megemlíti, ami bár népszerűsítő céllal íródott, ugyanakkor újonnan feltárt forrásokat is beemelt a munkájába.² Román részről Alexandru Gonța 1967-ben megjelent munkáját kell kiemelni, amely moldvai oldalról a legrészletesebben elemzi az eseményeket.³ A hadjárathoz kapcsolódó források jelentős részének kiadása is román történészek nevéhez fűződik.⁴ A két oldal közötti ellentmondások feloldására Emanuel Constantin Antoche vállalkozott utoljára, 2003-ban megjelent tanulmányában.⁵

Tanulmányomnak nem célja a hadjárat eredményének végleges eldöntése. Ugyanakkor az újabb kutatások bemutatásán túl igyekszem megvizsgálni a magyar források elfogultságának kérdését az Elekes Lajos munkája óta megjelent szakirodalom és forráskiadások bevonásával.

¹ ELEKES Lajos: Nagy István moldvai vajda politikája és Mátyás király. Budapest. Sárkány Ny., 1937.

² FENYVESI László: „A moldvai fiaskó 1467-ben.” In Uő: *Katonahistóriák Mátyás király korából*, Budapest, Tankönyvkiadó, 1990, 104–115.

³ Alexandru I. GONȚA: „Strategia lui Ștefan cel Mare în bătălia de la Baia (1467)”. *Studii. Revistade Istorie*, 1967/ 6. 1127–1144.

⁴ Moldvai részről például több krónika és évkönyv is megemlékezik a hadjáratról, így a moldvai anonim krónika, a moldvai-germán krónika, az első és a második putnai krónika és a moldvai-lengyel krónika. A krónikákat egy kötetben kiadta: Ion BOGDAN–P. P. PANAITESCU: *Cronicile Slavo-Române din sec. XV–XVI*. București, Ed. Acad., 1959. A krónikák hadjáratra vonatkozó részei: Cronicile Slavo-Romane (Moldvai anonim krónika) 16., moldvai-germán krónika: 29–30.; első putnai krónika: 49–50., második putnai krónika: 62., moldvai lengyel krónika: 62. Kiemelendő továbbá Ureche Gergely (Gregorie Ureche) XVI. századi moldvai krónikája, amelyet Simion Dascăl később kiegészített. A hadjáratra vonatkozó rész: Grigore URECHE: *Letopisetul Tării Moldovei (fragmente)*. Bucuresti, Ed. Tineretului., 1961, 30–32. A krónika keletkezéséről és kiegészítéséről bővebben: KOMLÓSSY Ede: *Ureche Gergely és Simion Dascăl moldvai krónikája*, Budapest, 1941, 5–12. Több levél és oklevél is foglalkozik a hadjárattal, ezekre azonban a tanulmány adott részén szeretnék hivatkozni.

⁵ Emanuel Constantin ANTOCHE: „L’expédition du roi Mathias Corvin en Moldavie”. *Revue Internationale d’Histoire Militaire*, LXXXVI, 2003, 133–165.

A hadjárat kezdete: a magyar sereg betörése Moldvába

Mátyás az erdélyi lázadás felszámolásának utolsó szakaszával párhuzamosan hozálátott a moldvai hadjárat előkészítéséhez. Október 15–29. között Szebenben tartózkodott,⁶ november 2-án elérte Segesvárt, majd folytatta útját Brassóba. A sereg november közepén, valamikor 12. után elhagyta Brassót, és a Keleti-Kárpátok vonulatai felé fordult.⁷ A magyar csapatok az Ojtozi-szoroson,⁸ majd a Tatros völgyén át törtek be Moldvába, amelyet a moldvaiak – valószínűleg lengyel zsoldosok segítségével⁹ – az utak eltorlaszolásával kívántak megakadályozni. Bonfini tudósítása szerint a magyar sereg különösebb nehézség nélkül áttört a torlaszon, miután Katalin napja után (november 25.) elhagyta Erdélyt.¹⁰ Állításának ellentmond, hogy a moldvai források és magyar oklevelek szerint a magyar csapatok már november 19-én bevették Tatrost (Trotuș),¹¹ majd Bákóval (Bacău) együtt felgyújtották. November 29-én elesett a gyengén védett Románvásárhely (Roman), ahol Bonfini szerint egy moldvai békekötési kísérlet is történt.¹² Ezt azonban az uralkodó figyelemelterelésnek és időhúzásnak vélte, ezért december 7-én a környék több napos pusztítása után leromboltatta a várost, és a főváros, Szuceva (Suceava) irányába indult. Útközben a király váratlanul Karácsonykő (Peatra-Neamț) felé fordult, vagy legalábbis serege egy részét oda küldte és elpusztította ezt a gazdaságilag nagy jelentőséggel bíró települést.¹³ Végül letáborozott a Szuceva előterében található régi fővárosban Moldvabányán (Baia).¹⁴

⁶ Itt adott Kovács István 2000 aranyat a Moldva elleni hadjáratra. MOL DL 36557.

⁷ HORVÁTH Richárd: *Itineraria regis Matthiae Corvini et reginae Beatricis de Aragonia (1458-[1476]-1490)*, Budapest, História, 2011, 83–84.

⁸ Hasonló körülmények között utazott 1587-ben Baranyai Decsi Czímor János is, aki ebben az időszakban Brassóból kiindulva az Ojtozi-szoroson keresztül ment Bákóba (Bacău). Leírása szerint az 5 mérföld hosszú szoroson az átkelés igen nehéz és veszélyes. Sziklaomlásról, sűrű szakadékokról beszél, és leírása szerint a terep nehézségei miatt van, hogy 12 lovat kell a kocsis elé fogni. Beszámol továbbá a völgyekben lévő moldvai őrségről, akik az átkelőket figyelték. Valószínűleg ilyen őrség őrizte a szorost Mátyás átkelésekor is. BARANYAI DECSI CZÍMOR JÁNOS: „Hodoeporicon (1587).” In BINDER Pál: *Utazások a régi Európában: Peregrinációs levelek, útleírások és útinaplók (1580–1709)*, Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1976, 23–42.

⁹ Erről bővebben: TELEKI József: *Hunyadiak kora Magyarországon*. III. kötet. Pest, Emich és Eisenfels Könyvnyomda, 1852–1941, 541.

¹⁰ ANTONIO BONFINI: *Rerum Ungaricarum decades*. Ed. I. Fögel, B. Iványi et L. Juhász. Libsiae, Teubner, 1936–1976, IV-1-198. és 201.

¹¹ A moldvai krónikák szerint ekkor esett el a város, majd Apafi Mihály itt kapta vissza elkobzott birtokeit a Kárpátokon való átkelés során nyújtott érdemeiért cserébe november 22-én. MOL DL 17898.

¹² BONFINI: i. m. IV-I-202–203.

¹³ Nagy István moldvai vajda levele. Kiadta: Nicolae IORGA: „La lettre d’Etienne le Grand, prince de Moldavie, sur la bataille de Baia.” *Revue historique du Sud-Est européen (București)*, XI, 1934/7–9. 249–253. Szintén közölte: Șerban PAPACOSTEA: „Un épisode de la rivalité polono-hongroise au XVe siècle: l’expédition de Matia Corvin en Moldovie (1467) à la lumière d’une nouvelle source.” *Revue Roumaine d’Histoire*, VIII, 1969. 974–976. (Továbbiakban lábjegyzetben: Nagy István levele. Oldalszám: Papacostea kiadása alapján.)

¹⁴ Ureche krónikája és a bistricei (bistriței) krónika az összes dátumot megemlíti, bár a románvásárhelyi,

Végigtekintve az eseménytörténetet több kérdés felmerül a hadjárat első szakaszát illetően. Az egyik ilyen kérdés, hogy mik voltak Mátyás konkrét tervei a hadjárat céljait tekintve? A magyar források elsődleges célként Moldova meghódoltatását jelölik meg. Az uralkodó ez irányú törekvéseit Antonio Bonfini¹⁵ és Thuróczy János¹⁶ is feljegyezte, de Mátyás is utal rá IV. Kázmér lengyel királynak írt levelében.¹⁷ Ahhoz, hogy ezt elérje a királynak két lehetősége volt: leváltja III. (Nagy) István moldvai fejedelmet (Ștefan cel Mare) és másik vajdát tesz a helyére, vagy hűségre kényszeríti őt. Mátyás a hadjárat megkezdése előtt felszólította Istvánt ismerje el fennhatóságát, aki azonban ezt elutasította.¹⁸ István leváltására Mátyásnak két jelöltje volt. Az egyik a korábbi vajda, III. Péter Áron (Petru Aron), a másik – Długosz és Bielski lengyel krónikások szerint – egy Berendei nevű trónkövetelő, Péter testvére.¹⁹ A források, és ennek megfelelően a történészek véleménye megoszlik annak tekintetében, hogy Mátyás Pétert vagy Berendeit²⁰ vitte magával a hadjáratra.

Elekes Lajos rámutatott a magyar sereg egy másik lehetséges célkitűzésére. Véleménye szerint a pusztítás mértéke, a szisztematikus zsákmányolás, rombolás, és a támadás iránya a főbb gazdasági és stratégiai pontokat sújtotta, ez pedig a hadjárat büntető, illetve erődemonstráló jellegére utal. A Karácsonykö felé történt kitérőt is ezzel magyarázza.²¹ Szintén ezt a hipotézist támasztja alá, hogy Mátyásnak meglelt volna a lehetősége a gyorsabb előrehaladásra. Ugyanakkor az is érdekes, hogy a magyar sereg a magyar-moldvai határ mentén haladt. Lehetséges tehát, hogy Mátyás a további moldvai betöréseket akarta megfékezni a lehetséges kiindulási pontok felszámolásával.²² Emanuel Constantin Antoche és Ion Cupa ezzel ellentétben a magyar sereg vonulási irányát és ütemét, valamint Karácsonykö elpusztítását tisz-

.....
valószínűleg színlelt béketárgyalásokról nem ír. Vö.: URECHE: i. m. 31. illetve Ilie MINEA: *Letopisjele Moldovenisti scrisa slavoneste*. Iași, 1925, 46. A hadjárat első szakaszában a magyar sereg vonulási útvonalát tekintve a források viszonylagos egyetértése miatt a történészek többsége megegyezik. Vö.: ELEKES (1937): 27–28., Ion CUPA: *Arta militară a moldovenilor în a doua jumătate a secolului al XV-lea Ștefan cel Mare*. București Ed. Militară, 1959, 47–52., ANTOCHE: i. m. 4. és II.

¹⁵ BONFINI: i. m. IV-I-193.

¹⁶ Johannes THURÓCZY: *Chronica Hungarorum*. Budapest, Akadémia Kiadó, 1985, 330.

¹⁷ Kázmér király ugyanis egyik levelében számon kéri Mátyástól az 1467-es moldvai hadjáratot. Mátyás válaszlevelében Moldváról, mint magyar vazallus államról beszél. *Mátyás király levelei: külügyi osztály, 1458-1490*. S.a.r., utószó Mayer Gyula, Budapest, Nap, 2008, 210–213. (Továbbiakban lábjegyzetben: Mátyás király levelei).

¹⁸ Erről az eseményről Bonfini is megemlékezik. BONFINI: i. m. IV-I-199.

¹⁹ A krónika pontos címe: *Kronica polska Marcina Bielskiego, novo przez Joachima Bielskiego syna jego wydana*. Krakóban adták ki 1597-ben. Román fordítása: G.I. NASTASE: „Istoria moldovanaasca din Kronika Polska a lui Bielski (traducere).” In *Cervatări Istorie* I. 114–158. Berendeiről a 121–122. oldalon esik szó. Bielskitől veszi át Ureche is, lásd: KOMLÓSSY: i. m. 29.

²⁰ Ciorănescu Berendeit és Pétert is felveti. CIORĂNESCU: i. m. 23. Antoche szerint Péter Áron tartott Mátyással. ANTOCHE: i. m. 139. Elekes Lajos Berendeit tartja az új vajdajelöltnek. ELEKES (1937): 35. A források is említik mind a két nevet.

²¹ A Karácsonykö elleni támadást Elekes Ureche azon gondolatára alapozta, mely szerint Mátyás azért fordult Karácsonykö felé, hogy „ne hagyjon ki semmit”. ELEKES (1937): 27.

²² Nagy István Péter Áron elfogása érdekében korábban betört Erdélybe. Uo. 14–19.

tán a hadjárat eseményeivel magyarázzák. Antoche véleménye szerint Mátyás Káracsony kő felégetésével a sereg szárnyát kívánta fedezni, és egy esetleges moldvai bekerítést kívánt megelőzni.²³ Cupa viszont a magyar sereg egész útvonalát az erős moldvai ellenállással magyarázza. Bár mint látni fogjuk a moldvai hadsereg messze nem volt annyira ura a kialakult helyzetnek, mint azt Cupa feltételezi, ezért véleményét némi óvatossággal kell kezelnünk.²⁴

Elekes, Antoche és Cupa megállapításai logikusnak és elfogadhatónak tűnnek. Ugyanakkor figyelembe véve a magyar sereg ellátási rendszeréből származó alapvető problémáit,²⁵ az évszaktól és az utánpótlási útvonal terepviszonyaiból származó egyéb nehézségeket, nem tartom kizártnak, hogy a magyar seregnek az eddig elmondottak mellett egyszerűen a készleteit állt szándékában kiegészíteni ezekről a gazdagnak számító, és kora tél révén valószínűleg elég nagy tartalékokkal rendelkező területekről. Ezt látszik megerősíteni az a Forgách Félix által közölt információ, miszerint a moldvaiak a Moldvába vezető utakat lezárták.²⁶ Az ő információja azonban a moldvabányai csata utáni időszakból származik, ugyanis Mátyás győzelméről még tud. Moldvai portyák viszont valószínűleg a csata előtt is zavarták az utánpótlást.

A pontos célok meghatározásához hasonló problémát vet fel a hadjárat időzítése. A Magyar Királyság elleni atrocitások (III. Nagy István betörése Erdélybe, Kilia 1462-es első ostroma, majd 1465-ös második ostroma és bevétele)²⁷ már sokkal korábbi magyar fegyveres beavatkozást kívántak volna. Mi lehet az oka annak, hogy ez mégsem valósult meg? A válasz Mátyás uralkodásának első tíz esztendejének eseményeiben keresendő. A Habsburg III. Frigyes elleni harcok a koronáért, a cseh zsoldosok eltávolítása a Felvidékről, a magyar vezető réteg ellenállásának letörése, és az oszmán veszély elhárítása, amellyel Mátyásnak szembe kellett szállnia, mind nagyobb súllyal bírtak, mint a moldvai vajda támadásai. Ehhez hozzátartozik még, hogy ezek a hadszínterek igen messze estek Moldvától, ez alól csak az oszmánok elleni harc lehet kivétel. Az oszmánok elleni küzdelem azonban jelentős embervesztéssel és a sereg kimerülésével járt, illetve megkezdése előtt számolni kellett ezekkel az eshetőségekkel. Az erdélyi lázadás ezzel ellentétben egy gyors, szinte veszteség nélküli hadi vállalkozásnak bizonyult, tehát a hely és az alkalom is tökéletesnek mutatkozott egy, a moldvai vajdaságot célzó hadjáratra. Továbbá küszöbön

²³ ANTOCHE: i. m. II.

²⁴ CUPA: i. m. 51–52. Hasonló véleményen van: GONȚA: i. m. II33.

²⁵ KUBINYI András: „Mozgósítási és hadseregellátási problémák Mátyás alatt.” *Hadtörténelmi Közlemények*, CIII, 1990/I. 66–74.

²⁶ A levelet Forgách Félix 1467. december 27-én írta Forgách Jánosnak és Péternek, melyben az erdélyi és moldvai eseményekről is beszámol. Kiadta: BÁRTEFI SZABÓ László: *A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách család története*. Esztergom, Buzárovits Ny., 1910, 691–692. Szintén közölte: Adrian Andrei RUSU: „O sursă maghiară despre lupta de la Baia”. *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie*, XXIV, 1986/2. 713–716. A továbbiakban az eredeti levéltári szám alapján fogok rá hivatkozni. MOL DL 59550.

²⁷ ELEKES (1937): 15–23.

állt egy cseh háború, amely irányát és várható veszteségeit tekintve szintén gátat szabott volna egy Moldva elleni támadásnak.

További kérdés a késő őszi indulás. Erre az lehet a magyarázat, hogy a már jelentős számú zsoldossal rendelkező hadsereg átteleltetése és ellátása igen nagy erőfeszítéseket kívánt volna a nemrég fellázadt Erdélyben. Másrésztől apja, Hunyadi János téli hadjáratának (1443-1444) tanulságaként valószínűleg jól tudta, hogy milyen előnyökkel járhat egy ilyen időszakban elindított meglepetésszerű támadás, amely Budáról kiindulva éppen a meglepetés erejét veszítette volna el, és lehetőséget nyújtott volna egy esetleges lengyel katonai vagy politikai beavatkozásra.²⁸ Mátyás a meglepetés erejét kihasználva próbált meg minél előbb áttörni a Keleti-Kárpáton, hogy a moldvai sereggel a számára előnyösebb terepviszonyok között tudjon megütközni. Gyors támadása – Antoche véleménye szerint – túl is teljesítette a várakozásokat, és a moldvai hadsereget nem sikerült teljes egészében mozgósítani, csupán az „álló” hadsereget: a vajda udvartartásának csapatait, testőrségét és a várak őrségét sikerült a lehetségesnél lényegesen kisebb számú irreguláris és „népi” seregelemmel kiegészíteni.²⁹

Mátyás számára a meglepetés erején túl rendelkezésére állt egy jelentősnek mondható hadsereg is. A király az erdélyi lázadás leverésére – Bonfini információi szerint – 12.000 emberrel vonult be Erdélybe.³⁰ Ott tartózkodása alatt a hadsereg összetétele azonban jelentősen megváltozott. Janus Pannonius, aki ebben az időben, mint pécsi püspök, ezáltal, mint az adott főpapi bandérium vezetője embereivel Erdélyben maradt, emellett a Szapolyaiak is jelentős erőket kötöttek le.³¹ Ciorănescu feltételezését támasztja alá az általa akkor még nem ismert Forgách Félix levele, aki a pécsi püspök mellett megemlíti, hogy információi szerint az esztergomi és a kalocsai érsek, valamint Rozgonyi János és Kanizsai László is Erdélyben (pontosabban Nagyváradon) maradt és a király visszatérére várt.³² Ugyanakkor a több főúri bandériumból és a Jiskra vezette zsoldosokból³³ álló sereg kiegészült számos erdélyi egységgel: székely huszárokkal és gyalogosokkal,³⁴ brassói és barcasági

²⁸ Korábban hűséget fogadott a lengyel királynak. ELEKES (1937): 16.

²⁹ ANTOCHE: i. m. 136–142.

³⁰ 8000 lovassal és 4000 gyalogossal. BONFINI: i. m. IV-1-143.

³¹ CIORĂNESCU: i. m. 17–18.

³² Forgách levele. MOL DL 59550.

³³ František OSLANSKÝ: „The Role of John Jiskra in the History of Slovakia.” *Human Affairs*, VI, 1996. 30. A zsoldosokat illetően bár Antoche igyekszik kiemelni felvidéki és cseh származásukat, ugyanakkor sok erdélyit is találunk köztük pl.: Mátyás egy 1467. november 5-én keltezett oklevelében 34 nagyszabású zsoldosnak és a város tüzmeztérének fizet zsoldot. Később egy brassói asszonynak, akinek fia zsoldosként esett el a moldvaiak elleni harcban 2 forintot fizetett. KUBINYI András: „Városaink háborús terhei Mátyás alatt.” In Uő: *Nándorfehérvártól Mohácsig*. Budapest, Argumentum, 2007, 99.

³⁴ Janus Pannonius többször említi őket levelében. Janus Pannonius levele. CIORĂNESCU: i. m. 25–27. Valamint a XV. században a székelyek egy keleti hadjárat (Moldva ellen) esetén kötelesek voltak fejjenként részt venni, valamint támadáskor az uralkodó elővédjét, visszavonuláskor pedig a hátvédjét biztosítani. NAGY László: *Székelyek a badak útján: 1541–1711*. Budapest, HM Zrínyi, 2001, 48.

egységekkel³⁵ továbbá máramarosi, besztercei és radnai csapatokkal.³⁶ A magyar források szerint a főurak közül részt vett még a hadjáratban: Ország Mihály nádor, Monoszlói Csupor Miklós és Dengelegi Pongrácz János erdélyi vajdák, Bánfi Miklós, Daróczy János székely ispán, Szentgyörgyi és Bazini János illetve Zsigmond.³⁷ Ugyanakkor meg kell említenünk egy másik névsort is, amit Długosz jegyzett fel: Ország Mihály nádor, Kanizsai László, Csupor András, Valkói Lajos, Garai Jób, Jiškra és Beckensloer János pécsi püspök.³⁸

A magyar sereg létszámát Bielski krónikája 40.000 főre teszi.³⁹ Ez a szám azonban irreálisnak tűnik, figyelembe véve az ország hadi potenciálját,⁴⁰ valamint azt, hogy Mátyás az oszmánok elleni támadó hadjárataihoz sem rendelkezett ekkora haderővel.⁴¹ Ezeket a tényeket ismerve Antoche tanulmányában a magyar hadsereg létszámát 25.000 főben határozta meg, amely létszámát és összetételét tekintve komoly haderőnek számított. A magyar sereg nagyságát és erejét Nagy István vajda is elismerte IV. Kázmérnak írt levelében, amely erő kegyetlen fosztogatással és rombolással járt együtt.⁴² Ez utóbbit Bonfini is megemlíti.⁴³

Mindezek után nem hagyhatjuk figyelmen kívül a moldvai álláspontot, amelyről legszemléletesebben Nagy István előbb említett levele számol be. A levélből kiderül, hogy a vajda egész kezdeti tevékenységét a keleti harcmodornak megfele-

³⁵ Brassó és a Barcaság ugyanis 1467-ben kiváltságot kapott Mátyástól, amely értelmében keleti, határon túli hadjárataihoz fejenként kellett fegyveresen, saját költségre megjelenniük, nyugati hadjárataihoz viszont zsoldosokat kért. A hadjárat után egy időre fel is mentette őket a koronavám alól a moldvai hadjárásban való derekas helytállásukért. KUBINYI (2007): 98–99.

³⁶ Ioan-Aurel POP: „Valoarea mărturiilor documentare despre expediția întreprinsă de regele Matei Corvin în 1467 în Moldova.” *Revista de Istorie*, XXXIV. 1981/1. 138. Bár közöttük valószínűleg nagyszámú erdélyi román is harcolt, ugyanakkor a román történetírás igyekszik a románok súlyát növelni a hadjáratban, ezért például az abban részt vett Kinizsi Pált (Pavel Chinezu néven) is román előkelőként állítják be, arra hivatkozva, hogy a Bánát területéről érkezett. Ugyanakkor katonai szolgálatra vonuló erdélyi románokra Mátyás utal egyik oklevelében. MOL DL 67837.

³⁷ BONFINI: i. m. IV-I-219. Janus Pannonius levele. CIORĂNESCU: i. m. 25–27.

³⁸ DLUGOSSIUS: i. m. 496–497. Ez a lista viszont lényegesen pontatlanabb: Kanizsai László nem vett részt a hadjáratban, hanem Erdélyben maradt; Beckensloer ekkor már váradi püspök volt, ugyanakkor valóban részt vett a hadjáratban; Csupor András valószínűleg Csupor Miklósnak, Valkói Lajos pedig Maróti Lajosnak felel meg, Jiškra részvétele a hadjáratban, mint láttuk, szintén igazolható. A két lista közötti eltérés valószínűleg a térbeli és időbeli különbségekből, valamint az informátorok különbözőségéből fakad. HORVÁTH RICHÁRD–NEUMANN TIBOR: *Ecsedi Batori István. Egy katonabáró életpályája (1458–1493)*. Budapest, MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, 2012, 23.

³⁹ Bielski krónika. NASTASE: i. m. 121–122., Cioranescu is több mint háromszoros magyar túlerőről ír. CIORĂNESCU: i. m. 20. A 40.000 főt átvette: CUPA: i. m. 47., GONȚA: i. m. 1131.

⁴⁰ Erről lásd: KUBINYI András: „Hadszervezet a késő középkori Magyarországon.” In Veszprémy László (szerk.): *Rex invictissimus. Hadsereg és hadszervezet a Mátyás kori Magyarországon*. Budapest, Zrínyi, 2008, 25–29;

⁴¹ RÁZSÓ Gyula: „Mátyás király török politikája.” In Rázsó Gyula–V. Molnár László (szerk.): *Hunyadi Mátyás: Emlékkönyv Mátyás király halálának 500. évfordulójára*. Budapest, Zrínyi, 1990, 149–200.

⁴² Nagy István levele. PAPACOSTEA (1969): 974.

⁴³ BONFINI: i. m. IV-I-204.

lően az időhúzásra és a magyar sereg fárasztására alapozta.⁴⁴ Nem is tehetett mást. A moldvai hadsereg összetételéből adódóan ugyanis nagy valószínűséggel alulmaradt volna egy nyílt csatában, ezért a könnyűfegyverzetű moldvai lovasság folyamatos támadásokkal zavarta a magyar sereget.

A régebbi román történetírás a moldvaiak létszámát 12.000 főre becsülte.⁴⁵ Ez az adat Bonfinitól származik.⁴⁶ Vannak azonban olyan vélemények, amelyek lényegesen nagyobb moldvai seregről beszélnek. Azokat az erőket, amelyeket a vajda személyesen irányított Ion Cupa például 20.000 főre teszi, ebből 8000 fő a szoros őrségéből és az elpusztított területek fegyvereseiből került ki. Ez utóbbiak pedig jobban ki tudták használni az általuk ismert, egyébként igen nehéz terep előnyeit.⁴⁷ Tehát a korábbi feltételezésekkel ellentétben megállapíthatjuk, hogy a két sereg létszáma sokkal kiegyenlítettebbnek tűnik, és nem Cupa becslése az egyetlen, amely 12.000 főnél nagyobb moldvai sereget feltételez.

Mindezek ellenére a moldvaiaknak az egyetlen eredményt az időnyerés terén a románvásárhelyi béketárgyalások jelentették, jelentős sikert azonban nem sikerült elérniük.

A nagy összecsapás: Moldvabánya

A magyar sereg feltartóztathatatlanul tartott Szuceva felé, azonban a város ostromának megkezdése előtt, december 14-én letáborozott Moldvabányán és környékén.⁴⁸ Nagy István eközben arra számított, hogy Mátyás meg sem áll a fővárosig, ezért az odavezető úton tervezett csapdát állítani a magyar király seregének.⁴⁹ Az új helyzet Istvánt korábbi tervének megváltoztatására sarkalta, ezért a románvásárhelyhez hasonló béketárgyalásokba kezdett, annak érdekében, hogy a magyar király gyanakvását elaltassa, a sereg elhelyezkedéséről és állapotáról információkhoz juthasson.⁵⁰

Moldvabánya igen nagyarányú magyar és szász lakossággal rendelkezett, illetve jó kapcsolatokat tartott fent Erdéllyel. Egyes feltételezések szerint Mátyás ezért is választotta táborhelyül.⁵¹ A város központjában a piactér és a templom állt. Vala-

⁴⁴ Nagy István levele. PAPACOSTEA (1969): 974.

⁴⁵ Erről bővebben: CUPA: i. m. 26.

⁴⁶ BONFINI: i. m. IV-1-1208–209

⁴⁷ CUPA: i. m. 49–51.

⁴⁸ Az érkezés napját illetően a források megegyeznek abban, hogy Mátyás 14-én érte el Moldvabányát. Egyedül Janus Pannonius közöl levelében december 13-ai érkezést (Szent Lucia napját). Janus Pannonius levele. CIORĂNESCU: i. m. 25–27. Figyelembe véve azonban a levélben előforduló (általában a későbbi másolásból származó) egyéb pontatlanságokat, ez nem tűnik mérvadónak. Azt, hogy a másoló mennyire nem ismerte az eredeti szöveget jól mutatja, hogy a levél elején Lajos királyról beszél Mátyás helyett. CIORĂNESCU: i. m. 15–16. és 18.

⁴⁹ CUPA: i. m. 53.

⁵⁰ ELEKES (1937): 28.

⁵¹ LAURENȚIU RĂDVAN: *At Europe's Borders: Medieval Towns in the Romanian Principalities*. Brill, 2010, 458–461. Mátyás által a hadjárat során elfoglalt településekre jellemző, hogy nagyszámú magyar és/vagy

mint két, folyami kővel kövezett utca vezetett ide, amelyek körbefogták az épületet. A település terepadottságait figyelembe véve megállapítható, hogy teljesen alkalmatlan volt a nehézlovas rohamokra, mert utcái szűkek és kanyargósak voltak. Központi részén az épületek alapvetően kőből épültek, itt élt a lakosság gazdagabb része. A házak túlnyomó többsége viszont fából készült. Védelmét tekintve tehát Moldvabánya igen gyengének számított, és bár palánkfal vette körül, az a csata során megsemmisült.⁵² Közvetlen környékét tekintve a település szintén nem volt megfelelő a hatékony védelemre, mert északi, mocsaras részét leszámítva sűrű erdőség vette körül.⁵³

Bonfini tudósítása szerint maga Mátyás a piactér egyik részén táborozott le az oda befutó két utca találkozásánál és sátra egyenesen a templomra nézett. Seregének vezető rétege a piactér körül táborozott. Mátyás viszont mivel nem számított nagy erejű moldvai támadásra, ezért kezdetben nem fordított különösebb figyelmet a tábor megerősítésére.⁵⁴

Nagy István hamar felismerte a lehetőséget. Kihasználva a gyenge magyar készséget a Moldova és Somos (Şomuz) vidékének gazdag erdőségébe vonult seregével, ahol lovait és poggyászát elrejtve, éjszaka gyalogosan rátört a Moldvabányán állomásozó magyar seregre.⁵⁵ A moldvai csapatok három irányból rohanták meg a települést, és felgyújtották annak faépületeit. A kedvező környezet mellett a sötétséget, a meglepetés erejét, valamint a tűzvész által okozott nehézségeket,⁵⁶ és egyes információk szerint a magyar sereg bizonyos részeinek részegségét is kihasználták,⁵⁷ ezzel a moldvai seregnek sikerült áttörnie a magyarok első védelmi vonalát, majd egészen a település központjáiig nyomultak, ahol hamarosan elkezdődött közelharc kezdődött a két fél között.⁵⁸

A moldvai krónikák rendszerint itt befejezik a csata leírását, és csak a magyar sereg visszavonulásáról, nagy veszteségeiről, valamint a moldvai diadalról beszélnek. A román történészek az eddig leírt eseményeket a csata első fázisának tekintik, időtartamát 3-4 órára becsülik.⁵⁹

.....
német (szász) lakossággal rendelkeztek. BENDA Kálmán (szerk.): *Moldvai csángó-magyar okmánytár, 1467–1706 = Documentum Hungarorum in Moldavia*. Budapest, Teleki László Alapítvány, 2003, 23. Valószínűbb azonban, hogy Mátyás gazdasági és katonai szempontokat vett figyelembe az adott település elfoglalásakor és nem a lakosság összetételét. A nagyarányú magyar és szász lakosság pedig, inkább a település ipari és kereskedelmi fejlettségére utal, akárcsak Magyarországon a német lakosság.

⁵² RÁDVAN: i. m. 458.

⁵³ CUPA: i. m. 54.

⁵⁴ BONFINI: i. m. IV-I-205–214.

⁵⁵ Nagy István levele. PAPACOSTEA (1969): 974. DLUGOSSIUS: i. m. 496.

⁵⁶ Valószínűleg a magyar sereg egy része tüzet olt. CUPA: i. m. 55. Valamint fizikai és lélektani hatása is jelentős emberveszteséggel és morálsökkenéssel járt.

⁵⁷ URECHE: i. m. 31., THUROCZ: i. m. 287–288. Petrus RANZANUS: *Epithoma Rerum Hungaricarum, id est annalium*. Budapest, Akadémia Kiadó, 1977. 168–169.

⁵⁸ A moldvai sereg ehhez hasonló, éjszakai rajtaütésére később is volt példa az oszmánok ellen 1476-ban. ELEKES (1937): 61.

⁵⁹ 3 óra: GONȚA: i. m. 1136. 4 óra: CUPA: i. m. 55.

Bonfini tudósításából azonban úgy értesülünk, hogy a csata megkezdése előtt a magyar király hírt kapott egy erdélyi utazótól a moldvai sereg közeledéséről. Ennek megfelelően – az idő rövidsége ellenére – igyekezett a védelmet minél gyorsabban megszervezni,⁶⁰ és a települést megerősíteni. Długosz elsősorban sáncárcokról beszél,⁶¹ de Antoche szerint Mátyás tudta, hogy nem lesz elég ideje megfelelő védműveket emelni, ezért olyan, elsősorban fából készült erődítést kezdett építtetni, ami elrettenti a támadókat.⁶² Bonfinin kívül Janus Pannonius levele is a rendelkezésünkre áll, amely alapján a magyar védelem elég pontosan rekonstruálható. A sereg veterán katonasággal megerősített vezető rétege a piactéren helyezkedett el.⁶³ A huszárokat Mátyás a város négy pontjára rendelte ki. A székelyeket pedig az utakhoz helyezte, hogy ellenőrzésük alatt tartsák azokat.⁶⁴ Ahol a palánk nem volt megfelelő, ott szekerekkel egészítette ki a védvonalat, a zsoldosok jelentős részét pedig az így létrehozott északi szekérvárba küldte.⁶⁵ A moldvai támadás azonban kegyetlen harcok közepette egyre inkább visszaszorította a piactér felé a huszárokat, mivel azok mozgékonyaságukat a szűk utcákon nem tudták kihasználni. Ez megtizedelte a magára maradt székely gyalogosokat is, ekkor esett el például Daróczy János székely ispán.⁶⁶ A moldvaiak támadását végül iszonyú véráldozatok árán, a piactéren sikerült feltartóztatni.⁶⁷ A csata további sorsát azonban megváltoztatta egy nem várt esemény.

Nagy István hatalomra jutásával erős központosító belpolitikába kezdett, amely 1466-ban a fő tisztségekben, főleg a vajdai tanácsban, nagyarányú személycserével járt együtt. Nagy Istvánnak ez a lépése nagy felháborodást keltett a fő bojárok egy csoportjában, akik ezért ismét Péter Áront akarták vajdájuknak. Mátyás hadainak megjelenése ezért tökéletes alkalmat szolgáltatott arra, hogy ez irányú reményei-

⁶⁰ BONFINI: i. m. IV-I-208–214.

⁶¹ DLUGOSSIUS: i. m. 496.

⁶² Ezt az elképzelést a későbbiekben az egyesült cseh-lengyel seregekkel szemben sikeresen használta fel Boroszlónál (1474). Lásd.: TÓTH Zoltán: *Mátyás király idegen zsoldosserege: a fekete sereg*. Budapest, Stádium Nyomda, 1925, 160–174.

⁶³ BONFINI: i. m. IV-I-212–213.

⁶⁴ Janus Pannonius Laki Thuz Jánosnak címzett, 1468. január 1-én Nagyváradon kelt magánlevele. A levél későbbi átiratban maradt fent a franciaországi Colmar város archívumában, és az átirás okozta hibákat figyelmen kívül hagyva pontos és hiteles forrásnak bizonyult. CIORĂNESCU: i. m. 15–25. Janus Pannonius levele. CIORĂNESCU: i. m. 25–27.

⁶⁵ GONȚA: i. m. 1135.

⁶⁶ CIORĂNESCU: i. m. 19.

⁶⁷ Például az itteni harcokban való hősiességéért Váncsfalvi Károlyt és fiát, Jánost, valamint rokonaikat mentesítik a fő és alispánok illetve szolgálóik joghatósága alól, és saját személyi vagy nádori vagy országbírói joghatás alá vonják. MIHÁLYI János: *Máramarosi diplomák a XIV. és XV. századból*. Máramaros-Sziget, Mayer-Berger Ny., 1900, 498. Szintén az itteni harcokban estek el a Jankafiak, akikről azt hiszik, hogy elmenekültek, pedig a csatatéren vesztették életüket. VERESS Endre: *Akták és levelek Erdély- és Magyarország Moldvával és Havasalfölddel való viszonyához*. I. kötet (1468–1540). Budapest, 1914, 1–2. További résztvevőkről lásd: POP: i. m. 131–139. KULCSÁR PÉTER: *Bonfini magyar történetének forrásai és keletkezése*. Budapest, Akadémia Kiadó 1973, 191–192.

ket valóra váltsák.⁶⁸ Az árulást sokáig Isaia vornicnak⁶⁹ tulajdonították, amelyet a Hermann krónika és Długosz is megerősít.⁷⁰ Ciorănescu munkájában azonban a lovasok vezérének, Crasneş vornicnak tulajdonítja a szembefordulást, aki nem indította meg a parancs szerinti támadást, és mindemellett Isaianak a szövetségese volt.⁷¹ A későbbi kutatások egy egész csoport körvonalait kezdik kirajzolni a háttérben.⁷² Antoche például Isaia és Crasneş mellett megemlíti Lazea Pitic és Sandru de Dorohoi nevét, illetve egy ismeretlen moldvait, aki megmentette Mátyást. A felsoroltak közül Crasneşről csak annyit tudunk, hogy csapatával nem indult rohamra a magyarok ellen, így az északi magyar állások nem kerültek támadás alá. A résztvevők pontos tevékenységéről azonban nincs forrás.⁷³

A moldvai vezető réteg egy részének árulását kihasználva, az addig mozdulatlan Mátyás ellentámadásba ment át, amelyben személyesen állt serege élére. Erre a fordulatra Bonfini szerint éjfélkor került sor.⁷⁴ A magyar sereg ekkora leküzdötte a moldvaiak meglepetésszerű támadásának előnyét, továbbá látván, hogy észak felől nem indul támadás, Mátyás az itteni csapatokat át tudta csoportosítani a nyomás alatt lévő területekre. Az így létrejött magyar túlerő és a jobban felszerelt gyalogság végül megfutamtította a lovukról leszállt moldvaiakat, miközben hatalmas veszteségeket okozott nekik.⁷⁵ A Hermann féle krónika hozzáteszi, hogy a magyar ellentámadás annyira sikeres volt, hogy sikerült elfogni Nagy Istvánt. Bár a krónika igen hiteles forrás, ezt az állítását más források nem támasztják alá. Többek között a magyar források sem számolnak be ilyesmiről.⁷⁶ A csata második szakasza Janus Pannonius tudósítása szerint reggelig tartott, és egészen a Szeret folyóig üldözték az ellenséget.⁷⁷

Figyelembe véve a meglepetésszerű támadást, a hosszú, folyamatos közelharcot, a tüzet, és a moldvai sereg visszavonulásával járó mészárlást, valószínűleg mind a két sereg nagy veszteséget szenvedett.⁷⁸ Nagy István 7.000 magyar halott összeszedéséről beszél a csata után, azonban pontos időpontot nem ad meg, és a moldvai veszteségekről sem tájékoztat.⁷⁹ Długosz a magyar veszteséget 4.000 főre teszi,⁸⁰ Ureche 12.000 főre.⁸¹ Bielski lengyel krónikája 10.000 magyar halottról tájékoz-

⁶⁸ ANTOCHE: i. m. 142.

⁶⁹ Nagybojár, széles pénzügyi, jogi és katonai jogokkal és kötelességekkel rendelkezett.

⁷⁰ CUPA: i. m. 55., ELEKES (1937): 31–32.

⁷¹ CIORĂNESCU: i. m. 22.

⁷² PAPACOSTEA (1969): 967–979.

⁷³ ANTOCHE: i. m. 151.

⁷⁴ BONFINI: i. m. IV-I-220–224.

⁷⁵ ANTOCHE: i. m. 152.

⁷⁶ ELEKES (1937): 31–32.

⁷⁷ Janus Pannonius levele. CIORĂNESCU: i. m. 25–27.

⁷⁸ CIORĂNESCU: i. m. 22.

⁷⁹ Nagy István levele. PAPACOSTEA (1969): 975–976.

⁸⁰ DLUGOSSIUS: i. m. 497.

⁸¹ ÚRECHE: i. m. 31.

tat.⁸² Bonfini 1.200 magyar és 7.000 fős moldvai veszteséget ír, továbbá hozzáteszi, hogy a moldvaiak közül 4.000 menekült meg.⁸³ Janus Pannonius szintén 7.000 fős moldvai veszteséget ír, de további 4.000 főt is megemlít a táboron kívül. Továbbá leírja, hogy a magyar seregből a huszárok, a székelyek és a gyalogosok szenvedték a legnagyobb veszteséget. Az előkelők közül kiemeli Daróczy János székely ispán halálát.⁸⁴

A források hangsúlyozzák ezen kívül a király megsebesülését is. Bonfini nyílveszősérülést említ a „hátgerince mellett”, és hozzáteszi, hogy a nyílvesző hegye még négy évig a testébe fúródva maradt.⁸⁵ Podjebrád György egyik 1468. február 9-ei levele szintén megerősíti ezt a sérülést, a velencei követjelentések két sérülésről beszélnek.⁸⁶ Długosz három sérülésről tud,⁸⁷ Nagy István pedig arról tájékoztatja Kázmért, hogy Mátyást hordszéken kell szállítani, és valószínűleg belehal sérüléseibe.⁸⁸ A király megsebesülésén kívül Janus Pannonius még Beckensloer János váradi főpap, Csupor Mihály erdélyi vajda.⁸⁹ Bánfi Miklós⁹⁰ és Bereb(y) István sérüléséről ír.⁹¹ A veszteségek számárányát tekintve – ha figyelembe vesszük, hogy valószínűleg mind két fél igyekezett a maga veszteségeit csökkenteni, az ellenségét pedig növelni – mind a két oldalon nagy, de megközelítően egyenlő nagyságú veszteségről beszélhetünk.⁹²

A veszteségek, valamint a bojárok árulása újabb kérdéseket vet fel: mekkora volt a harcba be nem kapcsolódott sereg létszáma, illetve az egész moldvai sereg? Milyen arányban állt a magyar sereggel szemben? Janus Pannonius adatai nyomán Ciorănescu a korábban említett 12.000 fős moldvai sereg 11.000 fős veszteségei mellett 1.000 főre becsülte az áruló sereg létszámát.⁹³ Antoche ezt kevésnek és aránytalanak gondolta, ezért minimum 3-4.000 fővel számolt, a teljes moldvai sereg létszámát pedig 20.000 főre tette. Ugyanakkor egyes vélemények szerint Moldvabányánál nem harcolt a teljes magyar sereg. Egy részük Karácsonykőnél maradhatott, másrészt nincs adatunk az előharcok során elszendvedett magyar veszteségekről sem.⁹⁴ Ezen információk alapján a két sereg létszámárányát nem lehet megnyugtató pontossággal meghatározni.

⁸² Bielski krónika. NASTASE: i. m. 122.

⁸³ BONFINI: i. m. IV-1-224.

⁸⁴ Janus Pannonius levele. CIORĂNESCU: i. m. 25-27.

⁸⁵ BONFINI: i. m. IV-1-225.

⁸⁶ VERESS: i. m. 3., POP: i. m. 132.

⁸⁷ DLUGOSIUS: i. m. 497.

⁸⁸ Nagy István levele. PAPACOSTEA (1969): 975.

⁸⁹ Egy későbbi oklevélben Mátyás adománnyal hálálja meg hősiességét és megemlékezik sérüléseiről. VERESS: i. m. 3-5.

⁹⁰ Sérüléséről szintén megemlékezik egy 1468. február 4-én kelt oklevél. VERESS: i. m. 2.

⁹¹ Janus Pannonius levele. CIORĂNESCU: i. m. 25-27.

⁹² CIORĂNESCU: i. m. 22

⁹³ Uo. 22.

⁹⁴ CUPA: i. m. 55.

A magyar sereg visszatérése

Janus Pannonius leveléből kiderül, hogy a magyar sereg a csatát követő három napon a helyszínen maradt, és a halottak eltemetésével és a zsákmány összeszedésével volt elfoglalva, valamint feldúlta a környéket.⁹⁵ A magyar sereg ez idő alatt nem kezdett komoly harctevékenységre a moldvai csapatokkal. Egyes feltételezések szerint ennek az oka Nagy István december 16-i fogságba esése volt.⁹⁶ Ugyanakkor ezt a moldvai csapatok visszavonulása és sorainak rendezése is indokolhatja. Azok közül a vélemények közül, amelyek elfogadják Nagy István foglyul ejtését eltérés mutatkozik annak tekintetében, hogy a vajda mikor és hogyan szabadult meg a magyar fogságból. Elekes véleménye szerint Mátyás Berendei halála miatt már nem rendelkezett megfelelő vajdajelölttel, ezért elengedte Istvánt egy szóbeli hűségígéret után.⁹⁷ Ciorănescu véleménye szerint a király magával akarta vinni Nagy Istvánt, de a Kárpátokon való átkelés előtt elengedte.⁹⁸ Hogy mi a valóság, az a megfelelő források hiányában nem megállapítható.

Annyi azonban biztosnak látszik, hogy a magyar sereg háromnapos táborozás után visszaindult Magyarországra. A visszavonulás okait a történészek a táborban kitört pestisnek, a nagy veszteségeknek, a király sebesüléseinek és az időjárás romlásának tulajdonítják, illetve a király attól való félelmének, hogy az ellenség időközben rendezze sorait.⁹⁹ Érdemes azonban itt is megemlíteni Forgách Félix levelét, amely szerint a moldvaiak ekkora lezárták a Kárpátok hágóit, ezért – véleményem szerint – a visszavonulás fő oka az Erdéllyel való kapcsolat megszakadása volt.¹⁰⁰ Ugyanakkor az uralkodó sérülése is bizonyítható, és nem elhanyagolandó szempont. A magyar sereg azonban, érthető módon, nem az általa felperzselt irányba vonult vissza, hanem Gyergyótölgyes felé vette az irányt, és valószínűleg a Bogata–Bogdănești–Németvásár (Târgul-Neamț) Pipirig–Poiana Teiului–Gyergyótölgyes útvonalon haladt.¹⁰¹ A visszavonulás december 19-én kezdődött és hat napig tartott, miközben a magyar sereget a moldvaiak ismét zavarni kezdték, ami gyorsította a menetidőt.¹⁰²

A moldvai források általában ennél a pontnál szokták folytatni az események leírását, miután megemlítik, hogy a magyar sereg Moldvabányánál kitört a moldvai gyűrűből. Némelyik megjegyzi, hogy a moldvai parasztság okozta a legnagyobb veszteséget a magyar seregnek.¹⁰³ Véleményem szerint két oka lehetett a parasztság okozta veszteségeknek. Egyrészt a magyar sereg részben addig általuk

⁹⁵ Janus Pannonius levele. CIORĂNESCU: i. m. 25–27.

⁹⁶ CIORĂNESCU: i. m. p. 22.

⁹⁷ ELEKES (1937): 35.

⁹⁸ CIORĂNESCU: i. m. 22–23.

⁹⁹ ANTOCHE: i. m. 155.

¹⁰⁰ Forgách levele. MOL DL 59550.

¹⁰¹ CUPA: i. m. 56., ANTOCHE: i. m. 22–24.

¹⁰² DLUGOSSIU: i. m. 497., ANTOCHE: i. m. 155–157., CIORĂNESCU: i. m. 23.

¹⁰³ Például: URECHE: i. m. 32.

nem érintett területen haladt át, ami kiválthatta a lakosság ellenállását. Másrészt a Moldvabányánál elesett, illetve hűségében megtört moldvai sereg elit csoportját ilyen rövid idő alatt leginkább a környező településekről származó irreguláris, paraszti erőkkel lehetett feltölteni.

A Kárpátok hegyvonulatait elérve a magyar sereg a moldvaiak által lezárt hágókat talált. Az átkelést megkönnyítésére Mátyás a szekerek és a felszerelés egy részét időközben elégettette vagy elrejtette,¹⁰⁴ illetve a moldvai foglyokat elengedte. Ezt követően sikeresen áttörte a felállított blokádot, majd hamarosan elérte Gyergyótölgyest, ahonnan Székelyszentmiklóstra,¹⁰⁵ majd Brassóba vonult. Az általa zsákmányolt 14 aranyozott zászlót később a budai Nagyboldogasszony-temp-lomban helyezte el győzelme jeléül.¹⁰⁶ Az átkelés veszteségeiről egyáltalán nem rendelkezünk információkkal.

Nagy István a magyarok által elrejtett vagy hátrahagyott felszerelés egy részét később megtalálta, és saját zsákmány néven jelentette IV. Kázmérnak, akinek valószínűleg szintén küldött a zsákmányból.¹⁰⁷ Mint azt a későbbi kutatások bebizonyították, szüksége is volt a lengyel király jóindulatára, ugyanis a moldvai árulók egy része Lengyelországba menekült.¹⁰⁸ Ebből adódóan Istvánnak érdeke volt, hogy IV. Kázmérnak 1468. január 1-én írt levelében egyrésztől kihangsúlyozza a moldvai győzelmet,¹⁰⁹ másrésztől a magyar sereg hatalmas károkozásait, hogy a lengyel király segítségét kieszközölje.¹¹⁰ A jelek szerint ugyanis Mátyás egy újabb Moldva elleni támadást kezdett szervezni.

A hadjárat következményei

Az ellentétes információk hatására IV. Kázmér bár segítséget ígért Istvánnak, elrendelte a hadjárat körülményeinek megvizsgálását.¹¹¹ Ezzel párhuzamosan a lengyel nemesi tanácson keresztül felháborodását fejezte ki Mátyásnak a hűbérese ellen elkövetett agresszió miatt, és felszólította az újabb hadjárat szervezésének befejezésé-

¹⁰⁴ DLUGOSSIUS: i. m. 497. *Dlugosz* állítása vitatható, ugyanis nem valószínű, hogy ilyen rövid idő alatt sikeresen elrejtették a felszerelést.

¹⁰⁵ Itt ad Mátyás birtokadományt Theuke Bálintnak a moldvaiakkal szembeni derekas helytállásáért. POP: i. m. 135–136.

¹⁰⁶ Janus Pannonius levele. CIORĂNESCU: i. m. 25–27. Elhelyezésükről: CIORĂNESCU: i. m. 23.

¹⁰⁷ A zsákmányról: Nagy István levele. PAPACOSTEA (1969): 975.

¹⁰⁸ ANTOCHE: i. m. 159.

¹⁰⁹ ANTOCHE: i. m. 159.

¹¹⁰ Levelében például kiemeli, hogy Karácsonykő elpusztítása miatt nem tudja az oszmánoknak fizetendő adót kifizetni. Bár Karácsonykő fontos gazdasági központnak számított, de figyelembe véve az oszmánoknak fizetendő adó jelképes összegét, valószínűleg inkább a pusztítás mértékét akarta hangsúlyozni, mint tényeket közölni. Nagy István levele. PAPACOSTEA (1969): 974. és ALEXANDRU: i. m. 112–137.

¹¹¹ A lengyel reakció a hadjáratra: PAPACOSTEA(1969): 967–979.

re.¹¹² Mátyás válaszlevelében elutasította ezeket a vádakát, és arra hivatkozott, hogy már az apja, Hunyadi János akarata szerint váltotta le a moldvai vajdákat, így ezen a jogon ő is megteheti.¹¹³ IV. Kázmér erre „propaganda hadjáratba” kezdett a magyar király ellen, és több európai uralkodót értesített annak vereségéről.¹¹⁴ Udvari történetírója, Jan Długosz – aki hozzáfért Nagy István leveléhez és a lengyel vizsgálat eredményéhez – hiteles, de részrehajló képet igyekezett megfesteni a moldvai hadjáratról a lengyel érdekeknek megfelelően.¹¹⁵

Mátyás történetíróit ezért a moldvai és lengyel forrásokkal, valamint tudósításkokkal szemben sokáig elfogultnak és részrehajlónak tekintették, pedig a magyar király moldvabányai győzelmét tekintve igazat írta. A kép pontosabbá tételéhez meg kell jegyeznünk, hogy a fentebb említett moldvai krónikák alapvetően egy „udvari őskronikából” származnak.¹¹⁶ Bonfini és Thuróczy forrásai között viszont olyan személyeket is találunk, akiknek családja közvetve vagy közvetlenül kapcsolódik a hadjáratához.¹¹⁷

Összegezve tehát Mátyás moldvai hadjáratát elmondható, hogy a döntő csatát megnyerte, a hadjárat ugyanakkor nem érte el a célját. Mátyásnak ugyanis nem sikerült Moldvát az ellenőrzése alá vonnia. Mivel a magyar sereget nem győzték le, a magyarországi kortárs köztudat az eseményeket győzelemként értékelte. Mindezeket egybevéve véleményem szerint a hadjárat jobban megérdemli a sikertelen jelzőt a gyakran emlegetett vereség helyett.

A Mátyással tartó trónkövetelő kiléte továbbra is bizonytalan. Berendei részvételét és főleg halálát ugyanis a magyar források nem erősítik meg, ami Forgách Félix és Janus Pannonius esetében különösen érdekes. Ezért valószínűbbnek tartom, hogy ha Mátyás vitt is magával vajdajelöltet, az vagy Péter Áron volt, vagy a vele tartó Berendei nem jött komolyan számításba. Péter Áron részvételét megerősíteni látszik, hogy 1469-ben Erdélyben találjuk, ahonnan Nagy István végül elcsalta és fogságba ejtette.¹¹⁸

Moldvai szempontból a hadjárat során Istvánnak sikerült Mátyást visszavonulásra bírnia, ezáltal hatalmát megóvnia. Nagy jelentőséggel bírt a hadjárat a lengyel-moldvai kapcsolatok szorosabbá tétele szempontjából is. Belpolitikai hatását tekintve viszont nem volt ennyire egyértelmű a helyzet, a hadjáratl kibontakozó lázadás komoly problémákat okozott Istvánnak és több tucat bojár kivégzését

¹¹² Az erről szóló levél: PAPACOSTEA (1969): 976–978.

¹¹³ Mátyás király levelei. 210–213.

¹¹⁴ ANTOCHE: i. m. 160.

¹¹⁵ ANTOCHE: i. m. 147.

¹¹⁶ ELEKES (1937): 29–30.

¹¹⁷ Thuróczynál a résztvevő Gutti Ország Mihály elbeszélései. MÁLYUSZ Elemér: *A Thuróczy-krónika és forrásai*. Budapest, Akadémia Kiadó, 1967, 99. Bonfini esetében pedig a résztvevő Bánfi Miklós, valamint az Erdélyben maradt Rozgonyi János és Kanizsai László családjának történetei. KULCSÁR: i. m. 185–189.

¹¹⁸ ELEKES, (1937) 40–45.

eredményezte, ugyanakkor hosszútávon a lázadó elemek eltávolítása tovább szilárdította hatalmát.¹¹⁹

The Moldavian Campaign of King Matthias Corvinus in 1467

The result of the Moldavian campaign is a controversial issue between Hungarian and Romanian historians. There are two reasons for this: on the one hand, the controversial content of sources; on the other, the national interests. The aim of the present paper is to give a collection of sources and views, then to compare and to analyse them.

The campaign in question was the last Hungarian attempt to re-establish suzerainty in Moldavia. The campaign was led by the king himself. Initially, the Hungarian army seized and destroyed Bacău, Roman and Târgu-Neamț, and finally arrived in Baia. The Moldavians were encamped farther from Baia, between the Moldova River and Șomuz. Overnight the leader of the Moldavians, Stephen the Great, sent detachments to set the town on fire, and then the Moldavians attacked the Hungarian camp. But the Hungarian army repulsed and destroyed them in a bloody battle. However the Hungarians left the town after three days. The retreating Hungarian army, on its way to Transylvania, was stopped by a blockade, but they were able to break through it.

In my opinion, the campaign was unsuccessful but not a defeat, since the Voivod Stephen could not defeat the Hungarian army; however, he did not come under Matthias's influence.

¹¹⁹ PAPACOSTEA (1969): 971–972., Leon ȘIMANSCHI–Dumitru AGACHE: „Moldova între anii 1469 și 1473. Program de guvernare și conjuncturi politice.” *Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A. D. Xenopol”*, Iași. XXXV, 1998. 1–18.